აღმსარებლის ცხოვრების მიხედვით. ეს წიგნი დაწერა მიტროპოლიტმა ანანია ჯაფარიძემ.

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე

დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო იურისდიქცია

წმ. მაქსიმე აღმსარებლის ცხოვრების მიხედვით

თქვენო უწმიდესობავ და უნეტარესობავ, ყოვლადსამღვდელო მეუფენო, ქალბატონებო და ბატონებო.

უფლის ნებითა და მოწყალებით ქრისტიანული სარწმუნოების სიწმინდის შეუპოვარმა დამცველმა ქართველმა ერმა შეძლო მართლმადიდებლობის უმწიკვლოდ მოტანა უძველესი ხანიდან დღემდე. ჯერ კიდევ ცნობილი ბერძენი ისტორიკოსი და ეპისკოპოსი პროკოფი კესარიელი წერდა VI საუკუნეში – „იბერები ქრისტიანები არიან და ამ სარწმუნოების წესებს ყველა იმათზე უკეთ იცავენ, რომელთაც ჩვენ ვიცნობთ“ (გეორგიკა II, 1965, გვ.48), პროკოფი კი იცნობდა აზიის, აფრიკისა და ევროპის მრავალ ქვეყანასა და ხალხს.

ამასვე ამტკიცებდნენ ძველი ქართული წყაროებიც, რომ ქართველი ხალხი – „მიერითგან აღსასრულამდე ჰგიეს შეუძვრელად მართალსა სარწმუნოებასა ზედა" (მიტრ. ანანია ჯაფარიძე, საქართველოს საეკლესიო კრებები, ტ.II, 2003, გვ.102).

ჩვენთვის ძალზე მნიშვნელოვანია და ღირებული ის ცნობები ქართველთა მტკიცე მართლმადიდებლობის შესახებ, რომელიც დაცულია წმიდა მაქსიმე აღმსარებლის ცხოვრებაში. წმიდა მაქსიმე 662 წელს გააძევეს ბიზანტიიდან და თავის ორ მოწაფესთან ანასტასი აპოკრისარისთან და ანასტასი მონაზონთან ერთად ჩვენს ქვეყანაში, დასავლეთ საქართველოში გადმოასახლეს – მისმა ერთერთმა მოწაფემ აღწერა კიდეც თვალით ხილული ცხოვრება თავისი მოძღვრისა, VIIს. დასაწყისში, ჰერაკლე კეისრის შემდგომ, ჯერ სპარსთა ბატონობის, შემდეგ კი სპარსეთში ჰერაკლე კეისრის ლაშქრობის გამო საქართველოს ერთიანი სახელმწიფოებრიობა მოშლილი იყო და დასავლეთ საქართველოშიც რამდენიმე ცალკეული ქვეყანა არსებობდა ბიზანტიელთა ხელქვეით. ესენი იყვნენ: ლაზიკა, აფხაზეთი, აფშილეთი, სვანეთი, თაკვერი და სხვა. აი, როგორ ახასიათებს წმიდა მართლმადიდებლობის დამცველი და მისი სიწმიდის შეურყევლობისათვის დევნილი წმიდა მაქსიმე აღმსარებლის მოწაფე ანასტასი ქართველთა იმჟამინდელ ქვეყნებს – კერძოდ ის ლაზეთს უწოდებს – "ქრისტეს მოყვარე ლაზთა ქვეყანას" (გეორგიკა, IV, 2, გვ. 41), აფხაზეთს კი "ქრისტესმოყვარე აბაზგების ქვეყანას" (იქვე, გვ.45), ამ ქვეყანათა მეთაურებს კი – "ღვთისმოყვარე მთავრებს" (იქვე, გვ. 45). "იბირიის ღირსსაქებ პატრიკიოსსა და პრეტორს" (იქვე, გვ.48).

საქმე ისაა, რომ ეს ცხოვრება წმიდა მაქსიმე აღმსარებლისა, მისი მოწაფის წმ. ანასტასის მიერ დაწერილია VIIს. 60-იან წლებში, მაშინ, როცა მთელ

ბიზანტიაში ბობოქრობდა გამარჯვებული მონოთელიტობა, შესაბამისად იდევნებოდა მართლმადიდებლობა, ბიზანტიაში აღარ დარჩა მთავარი და ეპისკოპოსიც კი წმიდა მართმადიდებლობის დამცველი, ასეთ დროს, ასეთ ეპოქასა და გარემოში, როგორც აღვნიშნეთ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს ხალხი და მისი მთავრები ყოფილან "ქრისტესმოყვარენი" ანუ მართლმადიდებლობის მტკიცე დამცველნი. ეს ასე რომ არ ყოფილიყო ანასტასი აპოკრისიარი, ცხადია მათ "ქრისტესმოყვარეთ" არ უწოდებდა, ის იყო კაცი, რომელმაც არ იკადრა სიცრუე და სიმართლის, წმიდა სარწმუნოების დაცვისათვის, მოკვეთეს თავის მოძღვართან და მეგობართან ერთად ენები და მკლავები და მას თავისი მოძღვრის წმიდა მაქსიმეს ცხოვრება დაუწერია მოჭრილი მკლავით. ამ მკლავზე მას აღარ ჰქონია ხელის მტევანი და თითები, მკლავზე მიუმაგრებია ორი წვრილი ჯოხი და ამით დაუწერია თავისი მოძღვრის ცხოვრება – წერს თეოდოსი განგრელი თავის მოგონებებში – VIIს.-ის მოღვაწე. ეს იყო სიმართლის მწერლის მარჯვენა.

საეკლესიო იურისდიქციის მხრივ დასავლეთ საქართველო, ძველი ქართული მატიანეების, ასევე რუის-ურბნისის "ძეგლისწერის" ცნობით, IV საუკუნიდანვე იმყოფებოდა მცხეთის კათალიკოსის იურისდიქციაში. ანდრია მოციქულმა იქადაგა "ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა", ხოლო წმიდა ნინომ მოაქცია "ყოველნი ქართველნი" – წერდნენ რუის-ურბნისის წმიდა კრების მამები, ეს იყო საფუძველი დასავლეთ საქართველიში მცხეთის კათალიკოსის იურისდიქციის განვრცობისა, ამასთანავე, მოციქულთა კანონების 34-ე მუხლის თანახმად IVს.-ში ორგანიზებული საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები თან უნდა დამთხვეოდა სახელმწიფო ადმინისტრაციულს. ძველი მატიანეების დაბეჯითებული ცნობით იმჟამინდელი საქართველოს ანუ ქართლის სამეფოს დასავლეთი საზღვარი გადიოდა შავი ზღვის პირსა და მდინარე ეგრისწყალზე. მდინარე ეგრისწყალი (შემდეგდროინდელი ღალიძგა) ერთმანეთისაგან ყოფდა ქართლის სამეფოსა და ბიზანტიის იმპერიას. მდ.ეგრისწყლის იქით აფხაზეთი ანუ აბაზგია – ბიზანტიის ხელდებული ქვეყანა მდებარეობდა. ასე ყოფილა მეფე აზონისა და მეფე ფარნავაზის დროს და მათ შემდეგ მეფე მირიანის ეპოქაშიც. წყაროების ცნობით მეფე მირიანის გამგებლობაში აღმოსავლეთ საქართველოსთან ერთად იყო ეგრისიც. შესაბამისად მის დროს IVს. დასაწყისში ორგანიზებულმა საქართველოს ეკლესიამ თავის იურისდიქციაში მოაქცია აღმოსავლეთთან ერთად დასავლეთ საქართველო, მდინარე ეგრისწყლამდე. მეფე ვახტანგ გორგასლის დროს საქართველოს დაუბრუნდა კლარჯეთი და აგრეთვე აფხაზეთის ტერიტორია მდინარე ეგრისწყლიდან მდ. კლისურამდე (კელასურამდე), მაშასადამე Vს.-დან საზღვარი ქართლის სამეფოსა და ბიზანტიის იმპერიას შორის გადიოდა მდინარე კელასურზე. ამ მდინარემდე ქართლის კათალიკოსი ახორციელებდა თავის საეკლესიო ძალაუფლებას. ამითაა გამოწვეული სომხური წყაროების ცნობა, რომ VIს. ბოლოსა და VIIს.-ის დასაწყისში კირიონ კათალიკოსი იყო "არქიეპისკოპოსი ეგრისისა". სომხური წყაროების გარდა, რომელნიც მიუთითებენ, რომ VIს.-ის ბოლოს დასავლეთი საქართველო იმყოფებოდა მცხეთის კათალოკოსის იურისდიქციაში, ვახუშტი ბატონიშვილიც ბრძანებდა, რომ დასავლეთ საქართველოში ტერიტორია ე.წ. "ვაკე" ანუ მიწა-წყალი ქუთაისსა და ცხენისწყალს შორის "საეკლესიო ერთობის" დროს ანუ VIIIს.-მდე აფხაზეთის საკათალიკოსოს წარმოშობამდე იმყოფებოდა "მცხეთის არქიეპისკოპოსის" იურისდიქციაში, ვახუშტისვე ცნობით რაჭის დიდი ნაწილი ნიქოზის ეპისკოპოსის სამწყსო იყო. ვითარება შეიცვალა ჰერაკლე კეისრის ლაშქრობოს შემდეგ. VIIს.-ის 20-იან 30-იან წლებში ჰერაკლე კეისარმა ქართლის სამეფოს ჩამოაჭრა შავი ზღვისპირეთის ვრცელი ტერიტორიები და შეიყვანა ისინი ბიზანტიის შემადგენლობაში შესაბამისად, იბერიის ანუ ქართლის ნაცვლად აქ ბიზანტიელთა ხელქვეშ ჩამოყალიბდა

ლაზიკის, აბაზგიისა და სხვა სამთავროები. მიუხედავად პოლიტიკური ცვლილებებისა დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა ჩანს მაინც მცხეთის კათალიკოსის იურისდიქციაში იმყოფებოდა. პროკოფი კესარიელი მიუთითებდა კიდეც, რომ VIს.-ში დასავლეთ საქართველოს ქრისტიანები "კათალიკოსის" იურისდიქციაში იმყოფებოდნენ. კათალიკოსი კი იმაჟამად მცხეთაში იჯდა. ქართული წყაროების დაბეჯითებული მტკიცებით დასავლეთი საქართველო მუდამ ქართული ეკლესიის განუყოფელი ნაწილი იყო. ასეთი მოსაზრება არსებობდა უძველესი ხანიდან XXს.-ის 30-იან წლებამდე – 30-იან წლებში კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოსადმი დაქვემდებარებული საეპისკოპოსოთა ნუსხების გაცნობის შემდეგ ჩვენში მიიღეს ახალი შეხედულება, თითქოსდა დასავლეთ საქართველოში არსებობდა კონსტანტინოპოლოსადმი დაქვემდებარებული ლაზიკის სამიტროპოლიტო ფოთში (ფაზისში) და ოთხი საეპისკოპოსო კათედრა (ზიგანასი, საისინისა, პეტრასი და როდოპოლისისა). იმთავითვე ამავე ნუსხების შესწავლის შემდგომ ბრიუსელის უნივერსიტეტის პროფესორმა, მსოფლიო მნიშვნელობის ბიზანტოლოგმა ნიკოლოზ გიორგის ძე ადონცმა (1871-1942) გამოთქვა მოსაზრება, რომ აღნიშნული ბიზანტიური საეპისკოპოსოები ზიგანა – ზიგინებისა, როდოპოლისისა და საისინისა, სინამდვილეში განლაგებულნი იყვნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ქართველი ხალხის უძველეს ქვეყანაში "ლაზიკაში" ანუ ტრაპიზინის ოლქში. ის წერდა, რომ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ნუსხებში მოხსენებული ზიგანას საეპისკოპოსო ცენტრი მდებარეობდა ტრაპიზონთან ახლოს, რომ იქვე იყო სხვა ტოპონიმებიც მსგავსი სახელის მქონენი (მაგ. "ზიგანას მთა" და სხვა). მის ახლოს იმყოფებოდნენ როდოპოლისისა და საისინის კათედრებიც. მაშასადამე როდოპოლისს ის არ აკავშირებდა ვარციხესთან, და მისი აზრით, ვარციხესთან არავითარი ბერძნული საეპისკოპოსო არ ყოფილა, ასევე მისი აზრით, საისინი – არ იყო ცაიშის კათედრა, ხოლო ზიგანა არ იყო ზიგინევი ანუ გუდაყვა. ადონცის თვალსაზრისით, დასავლეთ საქართველოში არ იმყოფებოდნენ ბერძნული საეპისკოპოსოები, ამასვე დაბეჯითებით მიუთითებს ქართული წყაროებიც. არცერთი ქართული წყარო არ იცნობს დასავლეთ საქართველოში ბერძნულ საეპისკოპოსოებს ვარციხეს, გუდაყვასა და ცაიშს. ჩვენი თვალსაზრისით იგივეს გვიჩვენებს წმიდა მაქსიმე აღმსარებლის ცხოვრებაც. აქ მის დროს ბერძნული საეპისკოპოსოები რომ ყოფილიყვნენ ცხადია ამ საეპისკოპოსოთა მრევლი იქნებოდა ისეთივე მონოთელიტი, როგორიც იყო მრევლი საერთოდ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპოსკოპოსოებისა, აღნიშნულ ეპოქაში, მაშასადამე ამ კუთხის ხალხიც და მისი მთავრებიც არ იქნებოდნენ მართმადიდებლები და კონსტანტინოპოლურ საეპისკოპოსოთა მსგავსად მონოთელიტობის ანუ მწვალებლობისადმი იქნებოდნენ მიდრეკილნი. წმიდა მაქსიმე აღმსარებლის მოწაფის წმ.ანასტასის სიტყვით კი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ დასავლეთ საქართველოს ხალხი მტკიცედ იცავდა მართლმადიდებლობას უმძიმეს ეპოქაში, მსოფლიო ეკლესიაში მონოთელიტების ბატონობის დროს. შესაბამისად უნდა დავასკვნათ, რომ ამ მხრივ, საფუძველი გვაქვს კიდევ ერთხელ ვენდოთ საეკლესიო ეროვნულ წყაროებს, რომ დასავლეთი საქართველო IV-VIIIს., მიუხედავად მძიმე პოლიტიკური ვითარებისა იმყოფებოდა მცხეთის კათალიკოსის იურისდიქციაში და იცავდა მართლმადიდებლობის სიმტკიცეს აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობის მსგავსად.

დასავლეთ საქართველო მცხეთის კათალიკოსის იურისდიქციაში რომ იმყოფებოდა წმიდა მაქსიმე აღმსარებლის ეპოქაში, VII საუკუნეში, ამის შესახებ მიგვითითებს მარტვილის შესანიშნავი ტაძარი. VII საუკუნის I ნახევარში აგებული მარტვილის ანუ ჭყონდიდის ტაძარი, წმიდა ანდრია მოციქულის მიერ აღმართული ჯვრის ადგილას ნაგები, სასულიერო კერა, რომელიც მთელი

დასავლეთსაქართველოს მოსახლეობის სამლოცველო იყო, აგებულია მცხეთის ჯვრის ტაძრის ანალოგიით. ხუროთმოძღვარი ეგრისის ცენტრში, საეკლესიო კანონების თანახმად, ვერავითარ შემთხვევაში შეძლებდა მცხეთის ჯვრის ტიპის დიდებული ტაძრის აგებას, მას რომ არ ჰქონოდა საეკლესიო იერარქის შესაბამისი კურთხევა და ნებართვა.

მცხეთის ჯვრის ტაძრის არქიტექტურის გამეორება დასავლეთ საქართველოს ცენტრში, კიდევ ერთხელ ადასტურებს ძველი ქართული წყაროების დაბეჯითებულ თვალსაზრისს, რომ ეს მხარეები იმყოფებოდნენ მცხეთელი კათალიკოსის იურისდიქციაში და არა კონსტანტინოპოლის პატრიარქისა. აღნიშნულ ვითარებათა გამო IV, V, VI, და VII საუკუნებში, დასავლეთ საქართველოში წირვა-ლოცვის ენა იყო ის ძველი ქართული ლიტურგიკული (სალიტერატურო) ენა, რომლის შექმნა-შემუშავებასა და დახვეწას ჩვენი გამოკვლევით ღვაწლი დადეს პეტრე იბერის აღმზრდელმა იოანე ლაზმა და დასავლეთ საქართველოს სხვა მოღვაწეებმა. ამიტომაც აღმოჩნდა პალესტინის უძველესი ქართული წარწერები V საუკუნის იერუსალიმის უდაბნოს ე.წ. „ლაზთა მონასტერში“. საეკლესიო არქიტექტურა საზოგადოდ ასახავდა ლიტურგიკულ ვითარებას და იგებოდა წირვა-ლოცვის საჭიროებისათვის. მაშასადამე, არქიტექტურა შეესაბამებოდა ლიტურგიკულ ტიპიკონს. მცხეთის ჯვარი გულისხმობდა, რომ იმ არეალში, სადაც მცხეთის ჯვრის ტიპის ტაძრები იყვნენ განლაგებული ერთი მსგავსი ტიპიკინით ტარდებოდა წირვა-ლოცვა. მცხეთის ჯვარში კი ჩვენ ვიცით, რომ წირვა-ლოცვა ტარდებოდა ქართულ ენაზე და მცხეთის კათალოკოსის იურისდიქციაში შემავალ ეკლესიებში ერთი სახის ლიტურგიკული წესი აღესრულებოდა. ამ არეალში მოქცეული ყოფილა მარტვილისა და ეგრისის მრევლიც. რუის-ურბნისის კრების „ძეგლისწერის“ დადგენილებაში ასახული ცნობით წმიდა ნინოს დროიდანვე, როგორც აღვნიშნეთ დასავლეთ საქართველო მცხეთელი კათალიკოსის იურისდიქციაში იმყოფებოდა და აქ იმთავითვე წირვა-ლოცვის ენა იყო ძველი ქართული ენა და არა ბერძნული.

საბოლოდ უნდა დავასკვნათ შემდეგი: 1) წმიდა მაქსიმე აღმსარებლის ეპოქაში დასავლეთ საქართველოს ქრისტიანები იყვნენ მტკიცე მართლმადიდებლები და 2) დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა წმიდა ნინოს დროიდანვე იმყოფებოდა მცხეთის და არა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში, მიუხედავად VI-დან შექმნილი პოლიტიკური ძვრებისა.

წმიდა მართლმადიდებლობა საფუძველია ჩვენი თვითმყოფადობისა და ეროვნული მთლიანობისა. უფალმა ინებოს წმიდა მაქსიმე აღმსარებლის ლოცვით მისი განმტკიცება, ამინ.

12.09.05.

დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო იურისდიქციაწმ. მაქსიმე აღმსარებლის ცხოვრების მიხედვით. დასასრული